

ПРАВОВИЙ СТАТУС УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Стешенко В.М.,

к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджуються характерні ознаки Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як міжнародного договору. Встановлюються правові підстави для укладення Угоди про асоціацію з боку всіх її учасників. Розкриваються особливості ратифікації і тимчасового застосування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Ключові слова: Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, правовий статус, підписання, ратифікація, тимчасове застосування, набрання чинності міжнародного договору.

Steshenko V.M. / ПРАВОВОЙ СТАТУС СОГЛАШЕНИЯ ОБ АССОЦИАЦИИ МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ЕВРОПЕЙСКИМ СОЮЗОМ / Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина

В статье исследуются особенности Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом в качестве международного договора. Устанавливаются правовые основания для заключения Соглашения об ассоциации всеми ее участниками. Раскрываются особенности ратификации и временного применения Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом, правовой статус, подписание, ратификация, временное применение, вступление в силу международного договора.

Steshenko V.M. / LEGAL STATUS OF ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION / National Law University named Yaroslav the Wise, Ukraine

The article studies the basic features of EU-Ukraine Association Agreement (bilateral, closed, mixed and political-economic treaty). The stages of conclusion (signing, ratification and entry into force) EU-Ukraine Association Agreement are set. The features of provisional application of EU-Ukraine Association Agreement found out.

The Agreement with Ukraine is the first of a new generation of Association Agreements with Eastern Partnership countries seeking to deepen political and economic relations. It establishes an enhanced framework for cooperation between the EU, EURATOM, its Member States and Ukraine and is based on political association, embedding democratic principles, such as fundamental freedoms and human rights, and the rule of law. It goes further than previous agreements and is comprehensive in its breadth (number of areas covered) and depth (detail of commitments and timelines).

Core reforms in a number of key areas from public governance, justice to economic recovery and growth, as well as enhanced cooperation in some 28 sector policy areas including energy, transport and environmental protection, will support Ukraine in becoming a stable and prosperous democracy through gradual approximation with the EU acquis and where relevant, international norms and standards.

Key words: EU-Ukraine Association Agreement, legal status, by signature, ratification, provisional application, entry into force of the treaty.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21 березня і 27 червня 2014 року [1] є одним із найбільш важливих за значенням і ймовірно найбільшим за обсягом міжнародно-правовим договором, укладеним від імені України за всю історію міжнародної правосуб'єктності України. Угода про асоціацію з Україною є також найбільшим за обсягом міжнародним договором з третьою країною, укладеним Європейським Союзом за всю історію його існування [2]. До того ж Угода про асоціацію з Україною – це перший договір про асоціацію, що укладений Євросоюзом з країнами – учасниками Програми «Східне партнерство» [3].

Разом з тим тимчасове застосування окремих частин Угоди з 1 листопада 2014 року [4] одночасно з чинною на сьогодні Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року [5] ставить актуальне питання про правовий статус Угоди про асоціацію [1]. Отже, тема нашої статті має безпосередній зв'язок з важливими науковими і практичними питаннями правового регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом, а також інтеграції України до Європейського Союзу.

Питання європейської інтеграції України розглядали у своїх працях такі вітчизняні автори, як: Т. М. Анакіна, М. В. Буроменський, О. М. Гладенко, О. І. Головка-Гавришева, Т. В. Комарова, Я. В. Лазур, М. М. Микісвич, В. І. Мотиль, В. І. Муравйов, О. Я. Трагнюк, Р. Б. Хорольський, О. М. Шпакович, І. В. Яковюк та ін. У своїх

публікаціях зазначені автори зосереджують увагу на дослідженні окремих аспектів інтеграції України до Європейського Союзу та адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Однак в силу об'єктивних причин, зокрема через те, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1] була підписана сторонами лише декілька місяців тому, наразі фактично відсутні комплексні дослідження вітчизняних вчених з питань правового статусу зазначеної Угоди. Виходячи з цього, мета статті полягає у дослідженні характерних особливостей Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом [1] з точки зору національного законодавства України, міжнародного публічного права і права Європейського Союзу, а також особливостей тимчасового застосування зазначеної Угоди.

На підставі викладеного можна сформулювати такі основні завдання статті:

- охарактеризувати особливості Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як міжнародного договору;
- встановити правові підстави для укладення Угоди про асоціацію з боку її сторін;
- визначити особливості надання згоди на обов'язковість Угоди про асоціацію з боку її учасників;
- розкрити особливості тимчасового застосування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Досліджуючи характерні ознаки Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1] як міжнародного договору, можна зробити такі основні умовиводи.

По-перше, із назви Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1] безпосередньо випливає, що ця Угода має чітко виражений двосторонній характер: з однієї сторони цю Угоду укладає Україна, а з іншої сторони – одночасно 30 суб'єктів міжнародного публічного права, а саме: власне Європейський Союз, Європейське Співтовариство з атомної енергії і всі 28 їх держав-членів [6].

По-друге, зважаючи на суб'єктний склад учасників Угоди (29 держав, Європейський Союз і Європейське Співтовариство з атомної енергії), можна зауважити, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1] не може вважатися суто міждержавним міжнародним договором. За визначенням Пояснювальної записки (меморандуму) до Угоди, зазначена Угода має характер не власне міждержавного, а радше змішаного міжнародного договору (mixed agreement) [3].

По-третє, оскільки Угода не передбачає участі в ній інших сторін, окрім зазначених у Преамбулі Угоди, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1] є закритим міжнародним договором.

І, по-четверте, із змісту Угоди випливає, що за своїм об'єктом Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1] є політико-економічним міжнародним договором.

Для України правовою підставою для укладення Угоди про асоціацію з Євросоюзом є Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV [7]. Зокрема пункт д) ч. 2 ст. 3 цього Закону встановлює, що від імені України укладаються міжнародні договори України, яким за згодою сторін надається міждержавний характер. Абзац 10 ст. 1 Закону у свою чергу визначає, що стороною міжнародного договору є держава, інший суб'єкт міжнародного права, які погодились на обов'язковість для них договору і для яких договір є чинним [7].

Правовою підставою для укладення Угоди про асоціацію з боку Євросоюзу є ст. 47 Договору про Європейський Союз [8], згідно з якою Союз має правосуб'єктність, а також ст. 217 Договору про функціонування Європейського Союзу [9], відповідно до якої Союз може укладати угоди з третіми країнами, що запроваджують асоціацію, включаючи взаємні права та обов'язки, спільні дії та спеціальні процедури.

Для Європейського Співтовариства з атомної енергії (Євратому) правовою підставою для укладення Угоди про асоціацію є абз. 1 ст. 54 Договору про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії [10], на підставі якого Євратом (як агенція Євросоюзу) має правосуб'єктність і фінансову самостійність.

Що стосується держав-членів Євросоюзу, то для них правовою підставою для укладення Угоди про асоціацію з Україною є загальна міжнародно-правова норма універсального характеру, що закріплена у ст. 6 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року, згідно з якою «кожна держава володіє повноваженнями укладати договори» [11]. Крім цього, безпосередня участь держав-членів Євросоюзу в укладенні Угоди з Україною ґрунтується на особливому характері угод про асоціацію, які передбачають одноставність їх схвалення (абз. 2 ч. 8 ст. 218 Договору про функціонування Європейського Союзу [9]).

Підписання Угоди про асоціацію відбулося в два етапи: 21 березня 2014 року була підписана політична частина, а 27 червня 2014 року – економічна частина Угоди. При цьому політична та економічна частини тексту Угоди становлять єдиний документ [2].

Підписання Угоди про асоціацію [1] створило правові підстави для ратифікації Угоди Україною, Євросоюзом і його 28-ома державами-членами. У цьому зв'язку слід зауважити, що для Євратому Угода про асоціацію з Укра-

їною набере чинності за особливою процедурою – від моменту, коли всі держави-члени ЄС нотифікують Європейську Комісію, що зазначена Угода є повністю адаптованою до їх національного законодавства [3].

Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно (16 вересня 2014 року) ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [12; 13]. Після цього Українська сторона передала Депозитарію Угоди (Генеральному Секретаріату Ради Європейського Союзу) ратифікаційні грамоти і завершила таким чином зі свого боку всі внутрішньодержавні процедури ратифікації цієї Угоди [1].

Станом на 30 листопада 2014 року шість держав – членів ЄС повністю завершили свої внутрішньодержавні процедури ратифікації Угоди про асоціацію з Україною [1]. Зокрема, це такі країни: Румунія (02 липня 2014 року), Литовська Республіка (08 липня 2014 року), Латвійська Республіка (14 липня 2014 року), Республіка Болгарія (24 липня 2014 року), Республіка Мальта (21 серпня 2014 року) і Словацька Республіка (24 вересня 2014 року) [2].

Ще чотири держави – члени Євросоюзу: Естонська Республіка [14], Республіка Польща [15], Угорщина [16] і Королівство Швеція [17] наразі знаходяться на різних стадіях ратифікації Угоди про асоціацію з Україною [1].

Згідно з п. 2 ст. 486 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1] ця Угода набере чинності після її ратифікації усіма Сторонами в перший день другого місяця, що настане після дати здачі на зберігання до Генерального Секретаріату Ради Європейського Союзу останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження.

Разом з тим слід зауважити, що міжнародними договорами універсального характеру, зокрема п. 1 ст. 25 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року [11] і п. 1 ст. 25 Віденської конвенції про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 року [19], передбачені можливість і підстави тимчасового застосування міжнародних договорів.

На підставі вказаних норм загального характеру Україна і Європейський Союз, незалежно від п. 2 ст. 486 Угоди про асоціацію [1], сформулювали у п.п. 3 і 4 ст. 486 Угоди спеціальну норму – тимчасово застосовувати Угоду в частині, яка визначена Європейським Союзом, та відповідно до своїх внутрішньодержавних процедур і чинного законодавства. Згідно з Вербальною нотою Генерального Секретаріату Ради Європейського Союзу [4] з 01 листопада 2014 року здійснюється тимчасове застосування Угоди про асоціацію [1] до моменту набрання Угодою чинності.

Слід також зазначити, що у період тимчасового застосування Угоди про асоціацію продовжують діяти ті положення Угоди про партнерство і співробітництво між Україною, з однієї сторони, і Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 14 червня 1994 року [5], що не охоплюються тимчасовим застосуванням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1].

Згідно з п. 7 Пояснювальної записки (меморандуму) до Угоди [3] правова природа Угоди про асоціацію [1] полягає у встановленні просунутих рамок для співробітництва між Україною та Євросоюзом на основі політичної асоціації і демократичних принципів, таких як фундаментальні свободи і права людини, а також верховенства права. Ключові реформи в Україні мають стосуватися значної кількості сфер державного управління, правосуддя, відновлення економіки, а також посиленої співпраці у визначених 28-ми секторах політики, включаючи енергетику, транспорт і захист довкілля. Становлення в Україні стабільної і процвітаючої демократії

має відбутися через відповідність міжнародним нормам і стандартам, в першу чергу – *acquis* Європейського Союзу.

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є двостороннім, закритим міжнародним договором змішаного типу, об'єктом якого є політичні та економічні питання. Окремі положення Угоди про асоціацію [1] застосовуються з 01 листопада

2014 року одночасно з чинною на сьогодні Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року [5].

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку, на нашу думку, полягають у необхідності дослідження особливостей імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в національний правопорядок України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21 березня і 27 червня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820
2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 29 червня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535
3. Explanatory Memorandum on the Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Command Paper Number: 8939 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/361171/No._14_Cm_8939_-_EU-Ukraine_European_Atomic_Energy.pdf
4. Вербальна нота Генерального Секретаріату Ради Європейського Союзу від 30 вересня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b50/paran2#n2
5. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012
6. EU member countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/index_en.htm
7. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
8. Consolidated version of the Treaty on European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012_en.pdf
9. Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012_en.pdf
10. Consolidated version of the Treaty establishing the European Atomic Energy Community [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_energy_community/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_energy_community_en.pdf
11. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_118
12. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>
13. European Parliament ratifies EU-Ukraine Association Agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20140915IPR62504/html/European-Parliament-ratifies-EU-Ukraine-Association-Agreement>
14. Riigikogu ratifitseeris Ukraina, Gruusia ja Moldova assotsieerimislepingud EL-iga [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.riigikogu.ee/index.php?id=181091>
15. Rządowy projekt ustawy o ratyfikacji Układu o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Ukrainą, z drugiej strony, sporządzonego w Brukseli dnia 21 marca 2014 roku oraz dnia 27 czerwca 2014 roku [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2833>
16. T/1960. Egyrészről az Európai Unió és tagállamai, másrészről Ukrajna közötti Társulási Megállapodás kihirdetéséről [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parlament.hu/web/kulugyi-bizottsag/a-bizottsag-altal-targyalt-iromanyok>
17. Betänkande 2014/15 : UU7 Associeringsavtal mellan Europeiska unionen, Europeiska atomenergigemenskapen och deras medlemsstater, å ena sidan, och Ukraina, å andra sidan [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/201415/UU7/>
18. Статус Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_j35
19. Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations Vienna, 21 March 1986 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-3&chapter=23&lang=en